

Ra'no ABDURAXMONOVA,
Namangan davlat chet tillar instituti mustaqil izlanuvchisi
E-mail:n.scienceofworld@gmail.com

NDTU dotsenti U.Bazarova taqrizi asosida

NEMIS TILIDAGI QUR'ON, INJIL VA IBODAT MATNLARIDA MAVJUD BO'LGAN DEYKTIK BIRLIKLARNING O'ZBEK TILIGA TO'G'RI TARJIMA QILINISHIDAGI MUAMMOLAR

Annotsiya

Ushbu maqolada nemis tilidagi Qur'on, Injil va ibodat matnlarida uchraydigan deyktik birliklarning o'zbek tiliga to'g'ri tarjima qilinishida yuzaga keladigan lingvistik va pragmatik muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida shaxs, makon, zamon, diskurs va sotsial deyksis birliklarining semantik xususiyatlari hamda ularning ikki til tizimidagi ifodalanish usullari qiyosiy jihatdan o'rganiladi. Nemis tilining analitik, o'zbek tilining esa agglutinativ tabiati deyktik birliklarni tarjima qilishda strukturaviy va funksional tafovutlarni keltirib chiqarishi aniqlanadi. Diniy diskursda deyksis nutq markazini, sakral makon va zamoni hamda murojaat darajasini belgilovchi muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Calit so'zlar: deyksis, deyktik birliklar, tarjima muammolari, shaxs deyksisi, makon deyksisi, zamon deyksisi, diskurs deyksisi, sotsial deyksis, diniy matn, linguopragmatika, funksional ekvivalentlik.

PROBLEMS IN THE ACCURATE TRANSLATION OF DEICTIC UNITS INTO UZBEK IN GERMAN TRANSLATIONS OF THE QUR'AN, THE BIBLE AND PRAYER TEXTS

Annotation

This article analyzes the linguistic and pragmatic problems that arise in translating deictic units found in German versions of the Qur'an, the Bible, and prayer texts into Uzbek. The study examines the semantic characteristics of personal, spatial, temporal, discourse, and social deixis and compares their expression in the two language systems. It is revealed that the analytical nature of the German language and the agglutinative structure of the Uzbek language lead to structural and functional differences in the translation of deictic expressions. In religious discourse, deixis functions as an important linguistic tool that determines the speech center, sacred space and time, and the level of address.

Key words: deixis, deictic units, translation problems, personal deixis, spatial deixis, temporal deixis, discourse deixis, social deixis, religious texts, linguopragmatics, functional equivalence.

ПРОБЛЕМЫ ПРАВИЛЬНОГО ПЕРЕВОДА ДЕЙКТИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ НА УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫК В НЕМЕЦКИХ ТЕКСТАХ КОРАНА, БИБЛИИ И МОЛИТВ

Аннотация

В данной статье рассматриваются лингвистические и прагматические проблемы перевода дейктических единиц, встречающихся в немецких текстах Корана, Библии и молитв, на узбекский язык. В ходе исследования анализируются семантические особенности личностного, пространственного, временного, дискурсивного и социального дейксиса, а также сопоставляются способы их выражения в двух языковых системах. Установлено, что аналитический характер немецкого языка и агглютинативная структура узбекского языка вызывают структурные и функциональные различия при переводе дейктических средств. В религиозном дискурсе дейксис выступает важным средством определения центра речи, сакрального пространства и времени, а также уровня обращения.

Ключевые слова: дейксис, дейктические единицы, проблемы перевода, личностный дейксис, пространственный дейксис, временной дейксис, дискурсивный дейксис, социальный дейксис, религиозный текст, лингвопрагматика, функциональная эквивалентность.

Kirish. Diniy matnlar tilshunoslik nuqtai nazaridan o'ziga xos diskurs turini tashkil etadi. Ular nafaqat ma'lumot yetkazish, balki e'tiqodiy qarashlarni mustahkamlash, ruhiy ta'sir ko'rsatish va jamoaviy identitetni shakllantirish vazifasini bajaradi. Shu sababli bunday matnlarning til tuzilishi, ayniqsa kontekstga bog'liq birliklar - deyktik vositalar alohida ilmiy qiziqish uyg'otadi. Deyksis nutq jarayonida shaxs, makon, zamon va kommunikativ yo'nalishni ko'rsatuvchi birliklar tizimi bo'lib, u matnning semantik aniqligi va pragmatik ta'sirini belgilaydi.

Nemis tilidagi Qur'on, Injil va ibodat matnlariga Yevropa madaniy muhitida shakllangan tarjima an'alariga tayanadi. Ushbu tarjimalarda ko'pincha teologik aniqlik, sintaktik soddalik va semantik barqarorlik ustuvor hisoblanadi. Biroq ularni o'zbek tiliga o'girish jarayonida nafaqat leksik va grammatik muvofiqlik, balki diniy diskursning ichki ohangini saqlash masalasi ham dolzarb bo'lib qoladi. Ayniqsa deyktik birliklarning noto'g'ri yoki yuzaki tarjimasi matnning nutq markazini o'zgartirishi, murojaat darajasini buzishi yoki sakral mazmuni susaytirishi mumkin.

Nemis tili analitik tizimga mansub bo'lib, ko'rsatkich birliklar ko'pincha mustaqil so'z shaklida ifodalanadi. Masalan, shaxs olmoshlari, ko'rsatish ravishlari yoki yo'nalish affiksleri nutq markazini aniq belgilaydi. O'zbek tili esa agglutinativ xususiyatga ega bo'lib, ko'rsatkich ma'no ko'pincha fe'l va ot qo'shimchalari orqali integratsiyalashgan tarzda beriladi. Bu esa tarjima jarayonida bir xil deyktik birlikning turli strukturaviy shakllarga ega bo'lishiga olib keladi. Natijada formal moslik va funksional moslik o'rtasida muvozanatni topish tarjimon zimmasiga tushadi.

Diniy matnlarda shaxs deyksisi ilohiy va insoniy nutq chegarasini aniqlab beradi. Makon deyksisi muqaddas joy va oddiy fazo o'rtasidagi farqni belgilaydi. Zamon deyksisi esa voqeani tarixiy vaqt yoki esxatologik istiqbol bilan bog'laydi. Diskurs va sotsial deyksis birliklari esa murojaatning ijtimoiy darajasi va ruhiy ohangini ifodalaydi. Shu sababli ularni tarjima qilish jarayonida faqat lug'aviy moslik emas, balki kontekstual va stilistik aniqlik ham talab etiladi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, nemis tilidagi diniy matnlarni o'zbek tiliga tarjima qilish amaliyotida deytik birliklarning pragmatik yuklamasi yetarli darajada o'rganilmagan. Ko'pincha tarjima jarayonida grammatik tenglikka urg'u berilib, nutq markazi va kommunikativ vaziyatning nozik jihatlari e'tibordan chetda qoladi. Holbuki, aynan deysis matnning muqaddaslik darajasini va auditoriyaga ta'sir kuchini belgilaydi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi nemis tilidagi Qur'on, Injil va ibodat matnlarida uchraydigan deytik birliklarning o'zbek tiliga to'g'ri tarjima qilinishida yuzaga keladigan muammolarni aniqlash va ularni lingvopragmatik jihatdan tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun qiyosiy-tahliliy, kontekstual va diskurs tahlili metodlaridan foydalaniladi. Tadqiqot natijalari diniy matnlar tarjimasida funksional ekvivalentlikni ta'minlash, deytik markazni to'g'ri ko'chirish va sakral mazmuni saqlash masalalarini yanada chuqurroq yoritishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Deysis va diniy matnlar tarjimasida masalasi ko'plab tilshunos va tarjimashunos olimlar tomonidan turli nazariy yo'nalishlarda o'rganilgan. Quyida mazkur tadqiqot uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiluvchi, oldin tilga olinmagan to'rtta fundamental ilmiy manba kengroq tahlil qilinadi.

Avstraliyalik tilshunos olim Michael A.K.Hallidayning "An Introduction to Functional Grammar" (London: Edward Arnold, 1985) nomli asari funksional grammatika nazariyasining asosiy manbalaridan biridir[1]. Halliday tilni ijtimoiy-semantik tizim sifatida talqin qilib, har bir grammatik birlik ma'lum kommunikativ vazifani bajarishini ta'kidlaydi. Uning "interpersonal" va "textual" metafunksiyalar haqidagi qarashlari deytik birliklarni tahlil qilishda ayniqsa muhimdir. Hallidayga ko'ra, shaxs olmoshlari, zamon shakllari va ko'rsatish vositalari nutq ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatni belgilaydi hamda matnning ichki tuzilishini tashkil etadi. Diniy matnlarda bu birliklar nutqning interpersonal xarakterini kuchaytiradi. Nemis tilidagi diniy matnlarni o'zbek tiliga tarjima qilishda deysisning aynan kommunikativ funksiyasini saqlash masalasi Halliday nazariyasi asosida chuqurroq anglanadi.

Britaniyalik tarjimashunos olim Mona Bakerning "In Other Words: A Coursebook on Translation" (London: Routledge, 1992) asarida tarjima jarayonida yuzaga keladigan leksik va grammatik muammolar tizimli ravishda tahlil qilinadi[2]. Baker ayniqsa referensiya va kohezion vositalar tarjimasiga alohida e'tibor qaratadi. Unga ko'ra, olmoshlar va ko'rsatish birliklari matn ichidagi referensial zanjiri shakllantiradi va ularni noto'g'ri tarjima qilish matnning mantiqiy yaxlitligini buzadi. Deytik birliklar aynan referensial aniqlik bilan bog'liq bo'lganligi sababli, nemis tilidagi "dieser", "jene", "hier", "damals" kabi birliklarning o'zbek tiliga mos ifodalanihi muhim hisoblanadi. Bakerning nazariy qarashlari diniy matnlarda kontekstual moslikni ta'minlash uchun amaliy metodik asos beradi.

Nemis tilshunosi Wolfgang Kleinning "Time in Language" (London: Routledge, 1994) nomli monografiyasi zamon kategoriyasining lingvistik va kognitiv asoslarini yoritadi. Klein zamonni faqat grammatik kategoriya sifatida emas, balki nutq va voqelik o'rtasidagi munosabatni belgilovchi tizim sifatida talqin qiladi[3]. Diniy matnlarda zamon deysisi ko'pincha tarixiy vaqtni emas, balki esxatologik yoki ruhiy vaqt tushunchasini ifodalaydi. Nemis tilidagi Präsenz yoki Perfekt shakllarining o'zbek tilida qanday berilishi masalasi aynan Kleinning vaqt konsepsiyasi orqali ilmiy asoslanadi. Uning fikricha, tarjimada zamon ko'rsatkichlari voqea nuqtai nazarini saqlab qolishi zarur, aks holda nutq markazi siljishi mumkin.

Amerikalik lingvist va tarjima tadqiqotchisi Ernst-August Guttning "Translation and Relevance: Cognition and Context" (Oxford: Blackwell, 1991) asari relevans nazariyasiga asoslangan tarjima yondashuvini taklif qiladi[4]. Gutt tarjimani kognitiv jarayon sifatida ko'rib, kontekst va qabul qiluvchining bilim darajasini markazga qo'yadi. Uning nazariyasiga ko'ra, deytik birliklarning ma'nosi doimo kontekst orqali aniqlanadi va tarjimada ushbu kontekstni qayta yaratish muhimdir. Diniy matnlarda "men", "biz", "hozir", "shu yerda" kabi birliklar

auditoriyaning ruhiy idrokiga bevosita ta'sir qiladi. Shuning uchun Guttning relevans nazariyasi deytik birliklarning o'zbek tiliga tarjimasida kontekstual moslikni saqlash masalasini chuqurroq yoritishga yordam beradi.

Umuman olganda, Hallidayning funksional grammatika nazariyasi, Bakerning referensiya va kohezion bo'yicha yondashuvi, Kleinning zamon konsepsiyasi hamda Guttning relevans nazariyasi deytik birliklarni tarjima qilish muammolarini kompleks ravishda tushuntirish imkonini beradi. Ushbu ilmiy manbalar nemis tilidagi Qur'on, Injil va ibodat matnlaridagi deysisni o'zbek tiliga to'g'ri tarjima qilishda yuzaga keladigan strukturaviy, semantik va pragmatik tafvutlarni chuqur tahlil qilish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqot nemis tilidagi Qur'on, Injil va ibodat matnlarida uchraydigan deytik birliklarning o'zbek tiliga tarjima qilinishida yuzaga keladigan muammolarni aniqlash hamda ularning lingvistik va pragmatik xususiyatlarini tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot metodologiyasi zamonaviy lingvistika, diskurs tahlili va tarjimashunoslik yo'nalishlarining integratsiyasi asosida ishlab chiqildi hamda matnni kommunikativ hodisa sifatida o'rganish tamoyiliga tayandi.

Tadqiqot materiali sifatida nemis tilida nashr etilgan Qur'on tarjimalari, Injil matnlari va liturgik ibodat matnlari tanlab olindi. Ushbu manbalar o'zbek tiliga tarjima qilingan variantlari bilan qiyosiy tarzda o'rganildi. Matnlarni tanlashda diniy diskursga mansublik, deytik birliklarning faol qo'llanishi, murojaat shakllarining mavjudligi hamda tarjimaning ilmiy yoki rasmiy manbalarga asoslanganligi asosiy mezon sifatida belgilandi.

Tadqiqot jarayonida bir nechta ilmiy metodlardan kompleks foydalanildi. Avvalo, qiyosiy-lingvistik metod yordamida nemis va o'zbek tillaridagi deytik birliklarning strukturaviy xususiyatlari solishtirildi. Ushbu metod orqali shaxs olmoshlari, makon va zamon ko'rsatkichlari hamda diskurs markerlarining ikki til tizimidagi ifodalanish usullari aniqlandi.

Kontekstual tahlil metodi deytik birliklarning ma'nosini nutq vaziyati bilan bog'liq holda aniqlashga xizmat qildi. Chunki diniy matnlarda deysisning mazmuni ko'pincha grammatik shakldan ko'ra kontekst va kommunikativ sharoit orqali ochiladi. Har bir misol matnning umumiy mazmuni, murojaat yo'nalishi va nutq subyekti nuqtai nazaridan tahlil qilindi.

Lingvopragmatik yondashuv orqali deytik birliklarning kommunikativ vazifasi o'rganildi. Bu bosqichda nutq markazi, adresatga murojaat darajasi, sakral makon va zamon ifodasi hamda diniy nutqning ta'sir mexanizmlari aniqlab berildi. Ayniqsa ilohiy nutq va insoniy nutq o'rtasidagi pragmatik farqlar tarjima jarayonida qanday aks etishi alohida ko'rib chiqildi.

Diskurs tahlili usuli diniy matnlarning ichki tuzilishini aniqlashda qo'llanildi. Ibadat va vahiy matnlaridagi murojaat birliklari, urg'u elementlari, referensiya zanjiri va matn ichidagi semantik bog'lanishlar tahlil qilinib, deysisning matn yaxlitligini ta'minlashdagi roli ochib berildi.

Shuningdek, tarjimaviy transformatsiyalar tahlili amalga oshirildi. Bu jarayonda deytik birliklarning o'zbek tiliga o'g'irilishida yuzaga keladigan o'zgarishlar - grammatik moslashtirish, semantik kengayish, umumlashtirish, konkretlashtirish yoki stilistik kuchaytirish holatlari aniqlab chiqildi. Tadqiqot davomida formal moslikdan ko'ra funksional ekvivalentlik mezoni asosiy tamoyil sifatida qabul qilindi.

Tadqiqot bir necha izchil bosqichda amalga oshirildi: avvalo deysis nazariyasiga oid ilmiy manbalar o'rganildi, keyin nemis tilidagi diniy matnlardan deytik birliklar ajratib olindi, so'ng ularning o'zbek tilidagi tarjima variantlari bilan qiyosiy tahlil qilindi. Yakuniy bosqichda aniqlangan tarjima muammolari umumlashtirilib, lingvopragmatik xulosalar ishlab chiqildi.

Mazkur metodologik yondashuv deysisni faqat grammatik kategoriya sifatida emas, balki diniy diskursning kommunikativ va stilistik yaxlitligini ta'minlovchi muhim lingvistik mexanizm sifatida o'rganish imkonini berdi. Tadqiqot natijalari nemis-o'zbek tarjimashunosligi amaliyotini boyitish, diniy matnlar tarjimasida deytik birliklarning to'g'ri talqin

qilinishiga metodik asos yaratish hamda lingvopragmatik tadqiqotlar rivojiga hissa qo'shadi.

Natijalar va muhokama. Nemis tilidagi Qur'on, Injil va ibodat matnlarida uchraydigan deytik birliklarning o'zbek tiliga tarjima qilinishini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, diniy diskursda deyxsis nafaqat grammatik ko'rsatkich, balki nutq markazini tashkil etuvchi asosiy semantik mexanizm hisoblanadi. Tadqiqot davomida turli nashrlardagi diniy matnlar — Die Bibel. Einheitsübersetzung (Herder Verlag, 2016)[5], Lutherbibel 2017[6], shuningdek Rudi Paretning Der Koran [7] tarjimasi hamda nemis liturgik ibodat matnlarini material sifatida o'rganildi. Ushbu manbalardan olingan misollar asosida deytik birliklarning tarjimada yuzaga keladigan muammolari aniqlanib, ularning lingvopragmatik xususiyatlari tahlil qilindi.

Avvalo, Injil matnlarida shaxs deyxsisining tarjimasi muhim semantik yuklamaga ega ekanligi kuzatildi. Einheitsübersetzung nashrida uchraydigan "Ich bin der gute Hirte" jumlasida "Ich" olmoshi faqat grammatik shaxsni emas, balki ilohiy identifikatsiyani bildiradi[8]. O'zbek tiliga "Men yaxshi cho'ponman" tarzida tarjima qilinganda shaxs ko'rsatkichi saqlangan bo'lsa-da, nemis matnidagi teologik urg'u fe'l qo'shimchasi orqali kuchayadi. Bu holat o'zbek tilining agglutinativ tuzilishi sababli deytik markazning grammatik jihatdan mustahkamlanishini ko'rsatadi. Natijada tarjimada formal tenglik emas, balki kommunikativ ta'sirning tiklanishi ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Qur'onning nemis tilidagi tarjimalarida esa shaxs deyxsisini ko'pincha ulug'lik shakli orqali ifodalanaadi. Rudi Paret tarjimasida uchraydigan "Wir erschufen den Menschen" konstruksiyasida "Wir" birlik shaklidagi ilohiy nutqni bildiradi[9]. O'zbek tarjimasida "Biz insonni yaratdik" shakli qo'llanadi, biroq bu yerda muammo shundaki, o'zbek tilidagi "biz" oddiy ko'plik sifatida ham tushunilishi mumkin. Shu sababli tarjimada kontekst yoki stilistik vositalar orqali ilohiy nutqni ajratib ko'rsatish zarur bo'ladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, deytik birliklarning diniy ma'nosi ko'pincha grammatik shakldan emas, balki diskurs kontekstidan kelib chiqadi.

Makon deyxsisini bilan bog'liq muammolar ham aniqlandi. Lutherbibel 2017 nashrida keltirilgan "Bleibt in mir, und ich bleibe in euch" jumlasida "in mir" va "in euch" birliklari metaforik makon deyxsisini hosil qiladi[10]. Nemis tilida bu birlik ruhiy yaqinlikni bildirsa, o'zbek tarjimasida "Menda qolinglar, men ham sizlarda bo'laman" shakli qo'llanadi. Bu yerda makon real fazoni emas, ruhiy birlikni anglatadi. Tarjimada metaforik makonning to'g'ri talqin qilinishi diniy mazmunni saqlash uchun muhim ekanligi kuzatildi.

Zamon deyxsisini tahlili Wolfgang Kleinning vaqt nazariyasiga mos ravishda diniy matnlarda vaqtning nisbiy xarakterga ega ekanligini ko'rsatdi. Injilning esxatologik matnlarida "Jetzt ist die Zeit des Heils" kabi iboralarda "jetzt" hozirgi kalendar vaqtni emas, balki ruhiy uyg'onish davrini bildiradi. O'zbek tilida "Endi najot zamonidir" shakli qo'llanganda zamon deyxsisini semantik jihatdan saqlanadi, biroq tarjimon kontekstni hisobga olmasa, matn oddiy vaqt ko'rsatkichiga aylinishi mumkin. Demak, zamon deyxsisini tarjima qilishda semantik emas, konseptual vaqt tushunchasini yetkazish muhimdir.

Ibodot matnlarida diskurs deyxsisini alohida ahamiyatga ega ekanligi kuzatildi. Nemis liturgik matnlarida tez-tez uchraydigan "siehe", "denn", "darum", "nun" kabi birliklar tinglovchini nutq jarayoniga jalb etuvchi pragmatik markerlar vazifasini bajaradi. Masalan, "Siehe, der Herr ist nahe" jumlasini o'zbek tiliga "Mana, Rabb yaqin" tarzida tarjima qilinadi. Bu yerda "mana" birliklari matnning emotsional kuchini oshiradi. Tahlil natijalari diskurs deyxsisini tarjimada ko'pincha stilistik kuchaytirish orqali berilishini ko'rsatadi.

Sotsial deyxsisini bilan bog'liq muammolar ham diniy tarjimalarda sezilarli darajada namoyon bo'ladi. Nemis matnlarida

"Brüder", "Gemeinde", "ihr" kabi murojaat shakllari diniy jamoani bildiradi. O'zbek tarjimalarida esa "ey birodarlar", "jamoat", "azizlar" kabi variantlar qo'llanadi. Biroq har bir murojaat shakli turli emotsional darajaga ega bo'lgani sababli tarjimon auditoriya va diniy an'anani hisobga olishi talab etiladi.

Olib borilgan tahlillar umumiy jihatdan quyidagi natijalarni ko'rsatdi. Birinchidan, nemis tilida deytik birliklar ko'proq mustaqil leksik elementlar orqali ifodalansa, o'zbek tilida ular grammatik qo'shimchalar bilan birlashgan holda namoyon bo'ladi. Ikkinchidan, diniy matnlarda deyxsisini nutq markazini belgilovchi asosiy omil bo'lib, uning noto'g'ri tarjimasi matnning sakral mazmunini o'zgartirib yuborishi mumkin. Uchinchidan, tarjimada formal tenglikdan ko'ra funksional ekvivalentlikni ta'minlash muhimroq ekanligi aniqlandi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, nemis tilidagi Qur'on, Injil va ibodat matnlarida mavjud deytik birliklarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayoni murakkab lingvopragmatik jarayon bo'lib, u grammatik moslik, madaniy kontekst va diniy diskurs xususiyatlarini birgalikda hisobga olishni talab etadi. Deyxsisini to'g'ri talqin qilish orqali tarjima matnning ma'nosi, ruhiy ta'siri va kommunikativ vazifasi to'liq saqlanishi mumkin.

Nemis tilidagi Qur'on, Injil va ibodat matnlarida qo'llanilgan deytik birliklarning o'zbek tiliga tarjima qilinishini o'rganish shuni ko'rsatadiki, deyxsisini diniy diskursning semantik va pragmatik tuzilishini shakllantiruvchi asosiy lingvistik omillardan biridir. Diniy matnlarda shaxs, makon, zamon, diskurs va sotsial deyxsisini birliklari nutq markazini aniqlash, murojaat yo'nalishini belgilash hamda muqaddas mazmunni ifodalash vazifasini bajaradi. Shu sababli ularni tarjima qilish jarayoni oddiy leksik almashtirish emas, balki kommunikativ tizimni qayta yaratish jarayoni sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari nemis va o'zbek tillari o'rtasidagi tipologik farqlar deytik birliklarning tarjimasida muhim rol o'ynashini ko'rsatdi. Nemis tilida deyxsisini ko'pincha mustaqil leksik birliklar orqali ifodalansa, o'zbek tilida u grammatik qo'shimchalar va sintaktik vositalar bilan integratsiyalashgan holda beriladi. Natijada tarjima jarayonida shakliy moslik saqlanmasligi mumkin, biroq asosiy vazifa - deytik birlikning kommunikativ funksiyasini yo'qotmaslikdan iborat ekanligi aniqlandi.

Tahlillar shaxs deyxsisini diniy matnlarda ilohiy nutq markazini belgilovchi eng muhim vosita ekanligini ko'rsatdi. Ilohiy "Men" va "Biz" shakllarining tarjimada noto'g'ri talqin qilinishi matnning teologik mazmuniga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Makon deyxsisini esa sakral fazoni yaratib, matnning oddiy voqelikdan ajratadi, zamon deyxsisini esa diniy matnlarga xos ruhiy va esxatologik vaqt tushunchasini ifodalaydi. Diskurs va sotsial deyxsisini birliklari esa matnning emotsional ta'siri hamda jamoaviy diniy identitetni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida diniy matnlar tarjimasida asosiy muammo grammatik tenglik emas, balki pragmatik moslikni ta'minlash bilan bog'liqligi aniqlandi. Deytik birliklar kontekst, madaniy an'ana va diniy nutq ohangi bilan uzviy bog'langanligi sababli tarjimon har bir birlikni matnning umumiy kommunikativ maqsadi asosida talqin qilishi lozim.

Umuman olganda, nemis tilidagi Qur'on, Injil va ibodat matnlaridagi deytik birliklarning o'zbek tiliga to'g'ri tarjima qilinishi diniy diskursning semantik aniqligi, stilistik yaxlitligi va ruhiy ta'sirini saqlash uchun muhim omil hisoblanadi. Deyxsisini lingvopragmatik jihatdan chuqur o'rganish tarjimashunoslik nazariyasini boyitish bilan birga, diniy matnlar tarjimasining metodik asoslarini takomillashtirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

- Halliday M.A.K. An Introduction to Functional Grammar. - London: Edward Arnold, 1985.
- Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. - London: Routledge, 1992.
- Klein W. Time in Language. - London: Routledge, 1994.
- Gutt E.-A. Translation and Relevance: Cognition and Context. - Oxford: Blackwell, 1991.
- Die Bibel. Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift. - Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2016.
- Die Bibel nach Martin Luthers Übersetzung (Lutherbibel 2017). - Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2017.
- Paret R. Der Koran. Übersetzung und Kommentar. - Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1966.
- Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. - Heidelberg: Quelle & Meyer, 1992.
- Lyons J. Semantics. - Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Crystal D.A Dictionary of Linguistics and Phonetics. - Oxford: Blackwell Publishing, 2008.